

Iwona Górską

kulturoznawca

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Białymstoku

OBLICZA PODLASIA. PROMOCJA REGIONU

Województwo podlaskie w obecnym kształcie powstało w 1999 r. w wyniku reformy administracyjnej. W jego skład weszła część dawnych województw łomżyńskiego, suwalskiego oraz całe białostockie. Nie pokrywa się ono z historycznymi granicami Podlasia, jednak takie właśnie określenie przyjęło się potocznie w nazewnictwie. Akcesja Polski do Unii Europejskiej sprawiła, że wśród wielu innych aspektów ważna stała się promocja regionu. Przejawia się ona nie tylko w walce o turystę

polskiego i europejskiego, o lokalizację kapitału, o nowe miejsca pracy, ale przede wszystkim o podniesienie standardu życia jego mieszkańców. Dzięki różnym programom pomocowym i nowym możliwościom wynikającym z pozyskiwania dodatkowych środków władze samorządowe zaczęły zwracać większą niż dotychczas uwagę na potencjał turystyczny (walory krajobrazowe i kulturowe, bazę noclegową i gastronomiczną, agroturystykę) oraz możliwości wykorzystania go w promocji.

Podlasie to region wyjątkowy nie tylko ze względu na ekologiczne położenie i nieskażoną przyrodę. Podlaskie to jedyne w kraju województwo, na którego terenie leżą cztery parki narodowe (Białowiecki, Biebrzański, Narwiański i Wigierski) oraz trzy krajobrazowe (Suwalski, Puszczy Knyszyńskiej i Łomżyński Dolnej Narwi), zamieszkują je rzadkie gatunki ssaków, ptaków, ryb i płazów (jakże nie wspomnieć o łosiu, żubrze czy bocianach). Ma ono duże zróżnicowanie krajobrazowe (puszcza na południu – kraina jezior na północy). To atuty, które czynią zeń raj dla turystów, zarówno tych aktywnych jak i tych, którzy szukają ciszy i spokoju, zaszywając się w odległe zakątki.

Wyjątkowa jest również historia regionu. Wielokrotna w ciągu wieków zmiana przynależności administracyjnej, wzajemne przenikanie się kultur sprawiły, że obecne województwo podlaskie stanowi specyficzny tygiel wielokulturowości. Od wieków były to tereny pogranicza, tu krzyżowały się wpływy kulturowe polskie, ruskie, litewskie. Swoje trwałe ślady pozostawili Żydzi i osadnicy tatarscy.

Połączenie tych elementów – dziedzictwa kulturowego i piękna krajobrazu – służy skutecznej i atrakcyjnej promocji. Wytyczane szlaki tematyczne i ścieżki kulturowe powstają z myślą o wytrawnym turyście – miłośniku zabytków, krajobrazu, fauny i flory. Uczą, informują i dostarczają wielu wrażeń. Nie sposób wymienić wszystkich, ale warto poznać chociaż kilka z nich.

1. Zabytki architektury drewnianej, kościół p.w. Najświętszego Serca Jezusowego w Jeleniewie. Zdjęcie ze zbiorów ROBiDZ w Białymstoku, 2004 r.

1. Wooden architecture monuments, church of the Most Holy Heart of Jesus in Jeleniewo. Photo from the collections of the Regional Centre for the Study and Documentation of Historical Monuments (further as: ROBiDZ) in Białystok.

2. Podlaski Szlak Bociani, strzecha w Nawykach, ze zbiorów ROBiDZ w Białymstoku, agencja ELKAM.

2. The Podlasie Stork Trail, thatched roof in Zawyki, from the collections of ROBiDZ in Białystok, the ELKAM agency.

Podlaski Szlak Bociani to oznakowany, rowerowy szlak turystyczny przebiegający przez trzy parki narodowe: Białowiecki, Narwiański i Biebrzański, a w planach także Wigierski. Istotnym, tytułowym walorem tego szlaku jest występowanie wielu skupisk bocianów gniazdujących w dolinie Narwi i Biebrzy, ptaków tak charakterystycznych dla krajobrazu Podlasia.

Szlak ma długość 206 km i biegnie od Białowieży poprzez Narew, Trześciankę, Puchły, Strablę, Suraż, Kurowo, Tykocin (stąd oznakowano 3 km szlaku prowadzącego do Pentowa – Europejskiej Wsi Bocianie), Osowiec-Twierdź i kończy się w Goniądzu. **Kraina Otwartych Okiennic** powstała jako jeden z projektów zrealizowanych w ramach Podlaskiego Szlaku Bocianiego. Obejmuje ona trzy miejscowości w gminie Narew: Puchły, Soce i Trześciankę. Budownictwo podlaskiej wsi, głównie ze względu na tradycjonalizm jej mieszkańców, ich niezamożność i pewną izolację od wpływów zewnętrznych, zachowało do dziś swój specyficzny, wykształcony w ciągu stuleci charakter. Wsie zachowały układ zabudowań wykształcony w czasie pomiarów włóczęnej z XVI w., tzw. szeregówki.

Drewniane domy ustawione są szczytem do drogi, często połączone z zabudowaniami gospodarczymi. W XX w. upowszechnił się ozdobny szalunek, który poprzez kombinację poziomo, pionowo i ukośnie ułożonych desek ożywia bryłę domu, dodatkowo chroniąc przed wpływami atmosferycznymi. Dekoracyjnym deskowaniem, często opartym na motywie rombu, pokrywano również zewnętrzne drzwi. „Koronkowym” ornamentem wycinanym w drewnie ozdabiano zaś węgiły, wiatrownice, listwy okapowe, futryny drzwiowe i ościeżnice, okiennice, nad- i podokienniki. Największą popularnością cieszyły się elementy geometryczne, floralne i inspirowane światem zwierzęcym, np. sylwetki ptaków. Bogato zdobione kolorowe okiennice stanowią swoistą wizytówkę i znak rozpoznawczy szlaku.

Podlaski Szlak Rękodziela Ludowego powstał w 1994 r. z inicjatywy działu Etnografii Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, by ocalić od zapomnienia ginące zawody. Wiedzie on przez kuźnię i pracownię garncarskie (ze słynnymi siwakami) w Czarnej Wsi Kościelnej, warsztat wyrobu drewnianych łyżek w Zamczysku, pracownię unikatowego tkactwa dwuosnowowego w Janowie,

Nowokolnie i Wasilówce, pracownię rzeźbiarza ludowego w Sokółce oraz pracownię pisankarskie, plastyki obrzędowej i tkaniny dwuosnowowej w Lipsku nad Biebrzą.

Podlaski Szlak Tatarski (Sokółka – Bohoniki – Kruszyniany) rozpoczyna się w Sokólskim Ośrodku Kultury, gdzie znajduje się Muzeum Ziemi Sokólskiej z kolekcją eksponatów tatarskich i pamiątek orientalnych. Ziemie te były zamieszkałe niegdyś przez skupiska Tatarów, obecnie przez ich potomków, którzy mimo zasymilowania się z lokalną społecznością pielęgnują swoją wiarę, zwyczaje i tradycje kulinarne.

Meczety w Bohonikach i Kruszynianach stanowią – nie mający w Polsce analogii – przykład drewnianego budownictwa sakralnego; to dwie główne miejscowości na terenie województwa

3. Kraina Otwartych Okiennic, Trześcianka, ze zbiorów ROBiDZ w Białymstoku.

3. The Land of Open Shutters, Trześcianka, from the collections of ROBiDZ in Białystok.

podlaskiego, w których mieszkają „polscy” Tatarzy oraz znajdują się cmentarze muzułmańskie – mizary. Meczety te służą niewielkiej grupie wiernych, jednak zjeżdżają do nich Tatarzy z innych miast, są niejako polską Mekką.

Szlak Tatarski Duży (54 km) prowadzi z Sokółki do Kruszynian przez Bohoniki, Kamionkę Starą, Wierzchlesie, Talkowszczyznę, Świdziałówkę Nową i Nietupę. W miejscowościach, przez które przebiega trasa, ulokowane były niegdyś wsie, w których w XVII w. Jan III Sobieski osadził Tatarów. Szlak Tatarski Duży przebiega przez malownicze tereny Puszczy Knyszyńskiej i Wzgórza Sokólskie.

Szlak Tatarski Mały (19 km) prowadzi przez Kruszyniany, Józefowo, Królowe Stojło i Walicy-Stację (dwie ostatnie miejscowości związane są z wydarzeniami powstania styczniowego). Obie trasy powstały na potrzeby PTTK, ale ogólnie przyjęta i uznawana za największą atrakcję powiatu sokólskiego jest nazwa: Podlaski Szlak Tatarski.

Zdecydowanym liderem w promocji własnego regionu jest Urząd Marszałkowski Województwa

Podlaskiego (Departament Turystyki i Sportu, Biuro Promocji Województwa, Departament Edukacji i Kultury). Pod ich egidą powstają liczne foldery i wydawnictwa, albumy, kalendarze, mapy i gadżety, które każdy odwiedzający Podlasie musi obowiązkowo posiadać. Przy wsparciu UMWP (Departamentu Edukacji i Kultury) Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Białymstoku wydał płytę CD „Zabytki architektury drewnianej województwa podlaskiego”. Płyta została przygotowana z dużą starannością, z myślą o młodych odbiorcach (trafiła ona do wszystkich podlaskich gimnazjów). Stanowi autorskie spojrzenie na wybrane obiekty, jest próbą przybliżenia tematyki tożsamości kulturowej, dziedzictwa materialnego i duchowego regionu.

Na Podlasiu budowano prawie wyłącznie z drewna. Wiązało się to z bogactwem doskonałego materiału oraz faktem, że kamień i cegła były kosztowne i trudno dostępne. Architektura drewniana dorównuje w pełni murowanej, a wielu przypadkach konkuruje z nią i jej monumentalnym charakterem. Aby się o tym przekonać, należy sięgnąć po CD.

Na zawartość płyty składają się: mozaika kulturowa (prezentacja procesów historycznych, które wpłynęły na ukształtowanie się tak złożonego kulturowo obszaru); grodziska (informacje o najstarszej zabudowie drewnianej); kościoły; cerkwie punickie i prawosławne; molenny staroobrzędowców; meczety; bóżnice; kapliczki; dzwonnice; dwory; wille podmiejskie; budynki użyteczności publicznej; wiejskie budownictwo mieszkalne; młyny o napędzie wiatrowym i wodnym.

Podlaska architektura drewniana dzięki swojej odrębności i bogactwu wyróżnia się w skali kraju i w szczególny sposób wzbogaca dziedzictwo narodowe. Być może stanie się ona produktem turystycznym na taką skalę, jak Małopolski Szlak Architektury Drewnianej.

W 2004 r. odbyła się inauguracja konkursu „Podlaskiej marki roku”, mającego na celu promocję regionalnych dokonań. Dość swobodna reguła konkursu sprawia, że swoje osiągnięcia mogą prezentować wszyscy. Wyróżnienia przyznawane są w kategoriach: miejsce, smak i pomysł. Laureatem I edycji została m.in. Mamucia Dolina, miejsce szczególne, w którym czas zatrzymał się w „epoce kamienia łupanego”.

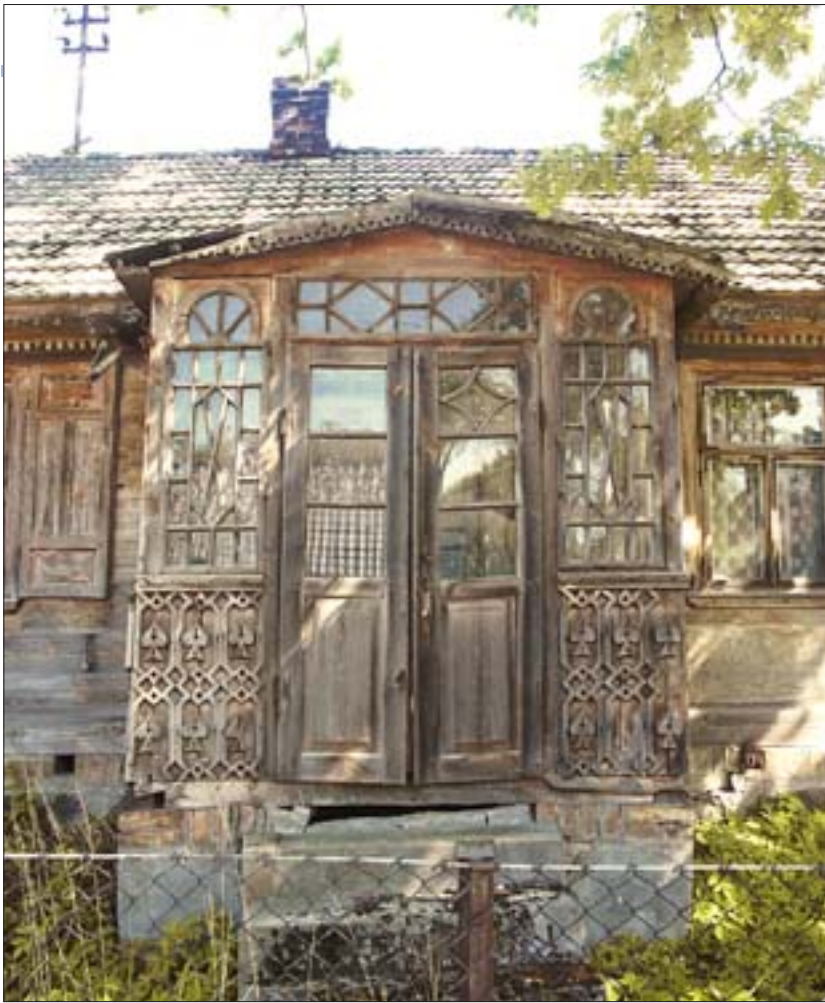
W 2005 r. na zlecenie UMWP powstała płyta CD pn. „Od kartacza do sękacza. Wędrowki kulinarne po Podlasiu”. Promuje ona region poprzez kulinaria. Jest to właściwe podejście, kuchnia regionalna bowiem szczególnie wyróżnia Polskę wśród innych krajów Unii Europejskiej. Rzecz by można, że takiej wędzonej sielawy, jak serwowana nad Wigrami, litewskich kindziuków, kartaczy, babki ziemniaczanej, kwaszonych ogórków, tatarskich piekaczewników – nie ma nigdzie poza Podlasiem.

Kolejne wydawnictwo, którego zleceńodawcą była Podlaska Regionalna Organizacja Turystyczna, to multimedialny

4. Podlaski Szlak Rękodzieła Ludowego, Muzeum Regionalne w Lipsku, ze zbiorów ROBiDZ w Białymstoku, agencja ELKAM.

4. The Podlasie Folk Handicrafts Trail, from the collections of ROBiDZ in Białystok, the ELKAM agency.

5. Zabytki architektury drewnianej, ganek wiejskiego domu w Haćkach, ze zbiorów ROBiDZ w Białymstoku.

5. Wooden architecture monuments, porch of a wooden house in Haćki, from the collections of ROBiDZ in Białystok.

przewodnik „W 90 dni dookoła Podlasia”, przygotowany przez ROBiDZ w Białymstoku. Zawiera on opisy i mapy ponad 300 miejscowości, ok. 1000 ciekawostek o zabytkach i atrakcjach turystycznych, informacje o szlakach turystycznych, parkach narodowych i krajobrazowych, imprezach kulturalnych oraz bazie turystycznej. A wszystko w oprawie 600 zdjęć. Wykorzystanie nośnika CD uatrakcyjniła wydawnictwo. Prosta obsługa prezentacji multimedialnej, profesjonalne opracowanie tematyczne, aktywna informacja internetowa – to zaledwie kilka z zalet, które sprawiają, że przewodnik znajdzie wielu odbiorców. Projekt ten uzyskał dofinansowanie z UE, z Euroregionu Niemen; został również zaprezentowany na międzynarodowym seminarium poświęconym turystyce regionów pogranicza polsko-litewskiego.

Przytoczone powyżej przykłady nie wyczerpują tematu, dają jednak wyobrażenie o uroku i niepowtarzalności województwa podlaskiego.

THE FACES OF PODLASIE. PROMOTION OF THE REGION

The presented article is an attempt at portraying selected activity promoting the cultural and natural merits of the voivodeship of Podlasie as well as its tourist attractions. The accession of Poland to the European Union has rendered various promotion undertakings an important instrument in the “battle” waged for the tourist, the investor, and capital.

Thanks to its fascinating history as well as its multicultural and multi-creed character the titular voivodeship comprises a specific melting pot of Polish, Ruthenian, Lithuanian, and Sudovian cultural impact, together with permanent traces of the Jewish community and Tartar settlers. A combination of assort-

ed elements of the cultural legacy and the beauty of the landscape serves the purposes of an effective and appealing promotion.

The tourist and cultural trails (The Podlasie Stork Trail, The Podlasie Folk Handicrafts Trail, The Podlasie Tartar Trail, and The Land of Open Shutters), multi-media publications (CDs: *Wooden architecture monuments in the voivodeship of Podlasie*, *From a kartacz to a sękacz. Culinary journeys across Podlasie*, *In ninety days around Podlasie*) and mass media events (“The Podlasie Brand of the Year in the categories of location, flavour, and conception”) are devised with the sophisticated tourist – a true lover of historical monuments,

landscape, flora and fauna – in mind.

Since prime rank in regional promotion is ascribed to the Marshal’s Office of the Voivodeship of Podlasie (Department of Education and Culture, Department of Tourism, and the Voivodeship Promotion Office) I have decided to describe those ventures which are supported, recommended or endorsed by the self-government.

The article contains a brief description of particular trails, publications, and events, including the multi-media publications prepared by the Regional Centre for the Study and Documentation of Historical Monuments in Białystok.